

ХЪРБЪРТ УЕЛС

ИЗГУБЕНОТО НАСЛЕДСТВО

Превод от английски: Юлия Бучкова-Малеева, 1980

chitanka.info

— Моят вуйчо — каза мъжът със стъкленото око — беше, както се казва, полудеми милионер. Бе оценен за около сто и двайсет хиляди. Точно така. И ми остави всичките си пари.

Хвърлих таен поглед на лъсналия ръкав на палтото му, а оттам нагоре към орфаната яка.

— До последното пени — каза мъжът със стъкленото око, а аз усетих как здравето му око ме загледа малко обидено.

— Никога не съм имал такъв късмет — казах аз, постарал се да изразя завист и да го предразположа.

— Едно наследство невинаги е благосклонност на съдбата — отбеляза той с въздишка и с философско дълбокомислие завря червения си нос и щръкналите си мустаци в халбата с бира.

— Може би сте прав — казах аз.

— Виждате ли, той беше писател, сума книги изпонаписа.

— Наистина?

— И там е бедата! — Той ме загледа с истинското си око да види дали схващам какво казва, а сетне извърна лице и извади клечка за зъби.

— Видите ли — каза той, премлясвайки, след като помълча, — случи се тъй. Той ми беше вуйчо — по майчина линия. Имаше — как да го нарека — слабост да пише педагогическа литература. Слабост не е точната дума, същинска мания. На времето бил библиотекар в Политехниката и щом парите дошли при него, започнал да се отдава на амбициите си. За мен това е нещо нечувано и трудно го проумявам. Един мъж на трийсет и седем години, озовал се изведнъж в цял куп злато, и да не вземе нито веднъж... поне да се напие както трябва! Друг на негово място поне би се облякъл по-прилично — би си купил, да речем, една дузина панталони от някой шивач в Уест Енд^[1]. Не и той. Едва ли ще повярвате, че когато умря, нямаше и златен часовник. Не е редно, изглежда, такива хора да имат пари. Единственото, което стори, бе, че си взе една къща и поръча да му донесат близо пет тона книги, хартия и мастило; а сетне залегна да пише педагогическа литература, доколкото силите му позволяваха. Не мога и не мога да го разбера! Но той правеше точно това. Колкото и да е любопитно, парите му дошли от някакъв негов вуйчо съвсем неочаквано, когато бил на трийсет и седем години. Случило се тъй, че майка ми останала единствената му роднина в широкия, голям свят, с изключение на

някакви негови втори братовчеди. Аз пък бях единственият ѝ син. Слушате ме, нали? Вторите му братовчеди имаха също един син, но твърде рано го доведоха да види стареца. Беше един разглезен хлапак този техен син и още щом видя вуйчо ми, захвана да реве, колкото сили му държат. „Махнете го, ох... — казва. — Махнете го!“ И така, докато не си отиде. Истинска сполука за мен, а? Нали и вие така мислите? А майка ми, каквато си бе разумна и практична жена, бе уредила въпроса много преди той да го реши.

Интересно човече беше този мой вуйчо, добре го помня. Не се учудвам, че детето се е изплашило. Косата му — също като на онези японски кукли по сергиите — черна и права, по краищата щръкнала на всички страни, а по средата — нищо; под нея се подаваха белезникаво бяло лице и доста големи тъмносиви очи, които не преставаха да шарят под очилата му. Обичаше да придава голяма важност на облеклото си и винаги носеше развяно палто и широкопола филцова шапка с невероятни размери. Приличаше на някакъв парцалив дребен просяк, истина ви казвам. У дома си неизменно носеше мръсен фланелен халат и кръгла черна шапчица на темето. С тази шапчица бе досущ като портретите на прочути личности. И винаги се местеше от къща на къща, този мой вуйчо, заедно със стола си, който бе принадлежал на Савидж Ландър, и двете си писалища, едното на Карлайл, другото на Шели, поне продавачът му бе казал така, а също и с най-пълната портативна справочна библиотека в Англия, така твърдеше той — целия този керван мъкнеше ту в някоя къща в Даун, близо до родното място на Дарвин, ту в Райгит, близо до Мередит, ту в Хейзълмиър, после обратно в Челси за кратко, а после отново в Хампстед. Усещаше, че има нещо нередно в цялата история, ала никога не се досети, че има нещо нередно в мозъка му. Обикновено вината се криеше или във въздуха, или във водата, или във височината, или в някоя подобна щуротия. „Колко много зависи от околността — казваше той и се взираше втренчено в теб, сякаш подозираше, че някъде под лицето ти се спотайва подигравателна усмивка. — Колко много се отразява околността на ум, чувствителен като моя.“

Как се казваше ли? Не бихте се сетили, дори да ви кажа. Не беше написал нищо, което някой да е чел — нищичко. Никой не можеше да го чете. Имаше желание да бъде голям педагог, така казваше, а не знаеше какво да преподава, също като някое дете. Затова само

дрънкаше наляво и надясно за Истината и Справедливостта, за Духа на историята и тям подобни. Пишеше и публикуваше на собствени разноски книга след книга. Главата му наистина не бе съвсем в ред, нали разбирате; а само да бяхте го чули как се нахвърля върху критиците — не защото го критикуваха, съвсем не. Той харесваше това. А защото въобще не му обръщаха внимание. „Какво искат народите? — питаше той, изпънал кафявата си старческа костелива ръка. — Ами учение, напътствие! Те са пръснати по планините като овце без овчар. Съществува Война, Слухове за война, по земята витае нестихналият Дух на раздор, Нихилизъм, Вивисекция, Ваксинация, Пиянство, Оскъдица, Нищета, Социалистически грешки, Егоистичен капитал! Виждаш ли облаците, Тед? (Моего име, нали се сещате.) Виждаш ли как облаците се спускат над земята? А кой се крие зад всичко това? Монголците!“ Беше страшен на тема монголци, призракът на социализма и други.

В такъв момент ще насочи показалец към мен, очите му трескави, шапчицата му, килната встрани, и ще прошепне: „А ето ме и мен тука. Какво искам аз? Да уча народите! Народите! Казвам го с цялата си скромност, Тед, аз мога да го сторя. Ще ги напътствувам; да, но ще ги напътствувам към спасително пристанище, към земята на Справедливостта, където се леят мляко и мед.“

И продължаваше нататък. Празни приказки, щуротии за народите и справедливостта и други такива. Нещо като кайма от библията и всевъзможни безсмислици. От четиринайсет до двама и три години, когато сигурно вече умът ми малко по малко се е оформял, майка ми ме къпеше, решеше косата ми (поне в по-ранната ми възраст) с равен път по средата на главата и ме водеше веднъж или два пъти седмично да слушам измишльотините на този стар, побъркан тип за неща, които бе прочел в сутрешните вестници и които се опитваше да докара поне колкото Карлайл, а аз седях според инструкциите, с интелигентен и благоприличен вид, и се преструвах, че възприемам всичко. По-късно ходех по собствено желание, от уважение към завецанието. Бях единственият човек, който го спохождаше. Той пишеше според мен до всички, които по някакъв начин, макар и най-слабо, бяха раздвижили света, изпращайки им по един-два екземпляра от книгите си и канейки ги да го посетят и поговорят с него за народите; половината от тях не му отговаряха и никой никога не дойде да го посети. А когато

момичето ви пузнеше вътре — цялото бе изтъкано от доброта това момиче, — на стола в салона купища писма чакаха да бъдат изпратени, адресирани до княз Бисмарк, до президента на Съединените щати и други личности от тоя род. Качват се по стълбата, минават по замрежения в паяжини коридор — икономката пиеше като фурия и коридорите бяха винаги в паяжини — и най-накрая го намирате: из цялата стая разпилени книги, по земята купища скъсани листа, наоколо разпръснати телеграми и вестници, а по бюрото и камината празни чаши за кафе и полуизядени парчета препечен хляб. Чак тогава виждате прегърбената му фигура, косата му, щръкнала съвсем права между яката на онова подобие на халат и ръба на черната му шапка.

„За момент — казваше той, — за момент!“ — през рамо. „Точната дума, нали знаеш, Тед, точната дума. Справедливата мисъл, изразена справедливо... аааах!... причинната връзка. А сега, Тед — продължаваше той, завъртайки се на стола към мен, — как е младата Англия?“ С това глупаво име се обръщаше към мен.

Ето такъв беше вуйчо ми и така говореше — поне с мен. С останалите той като че беше малко стеснителен. С мен не само говореше, но ми даваше книгите си, книги от по шестстотин страници и повече с ексцентрични заглавия: „Калугерките пицят“, „Бегемот на фанатизма“, „През ситото и решетото на изпитанията“ и така нататък. Всичките много силни, но нито едно оригинално. Предпоследния път, когато го видях, той ми даде една книга. Още тогава се чувствувах зле, ръката му трепереше и беше отчаян. Забелязах го, защото бях нащрек за такива дребни симптоми. „Последната ми книга, Тед — каза той. — Моята последна книга, момчето ми; последната ми дума към глухите и загрубели народи“; обзалагам се, че една сълза се търколи по жълтото му старческо лице. Плачеше наистина, защото краят бе тъй близо, а бе написал само около петдесет и три книги с глупости. „Понякога си мисля, Тед“ — каза той и спря.

„Може да съм бил малко прибързан и сърдит към това твърдоглаво поколение. Малко повече доброта може би и по-малко ослепителна светлина. Понякога си мисля, може и да съм ги заблуждавал. Но се опитвах да сторя добро, Тед.“

После, като някакъв залп, за първи и последен път в живота си той призна, че не е успял. Това показваше, че наистина е болен. Сякаш се замисли за миг, а сетне заговори тихо и ниско, тъй смислено и

трезво, както аз сега. „Глупак съм бил, Тед — каза той. — Целият ми живот е бил глупав брътвеж. Само онзи, който чете сърцата, знае дали това е било нещо повече от суета. Аз не зная, Тед. Но Той знае, Той знае, и ако аз съм постъпвал глупаво и суетно, в сърцето си, в сърцето си...“

Точно така говореше, повтаряше едно и също, и изведнъж спря и ми подаде книгата, треперейки. Сетне в очите му отново се появи старият блясък. Спомням си всичко съвсем ясно, защото го повторих и изиграх пред старата си майка, когато се върнах у дома — ей така, да я развеселя. „Вземи тази книга и я прочети — каза той. — Това е последната ми дума, най-последната. Оставил съм цялото си богатство на теб, Тед, ти може би ще го използваш по-добре от мен.“ А сетне го задави кашлица.

И сега си спомням всичко много добре: как се върнах в къщи ликуващ и как следващия път, когато отидох да го видя, той беше на легло. Икономката долу беше пияна, а аз се заплеснах по момичето — присъщо на всеки младеж — в коридора, преди да вляза при него. Той бързо гаснеше. Но дори тогава суетата му не го напускаше.

„Прочете ли я?“ — прошепна той.

„Цяла нощ съм чел — казах в ухото му, да го ободря. — Тази е последната ти книга — продължих аз; после ми хрумна някакъв стих или нещо подобно, затова прибавих: — Но най-смелата и най-добрата.“

Той се усмихна едва-едва и се опита да стисне ръката ми, както би направила някоя жена, но се отказа и остана да лежи неподвижно. „Най-смелата и най-добрата“, отново казах аз, видял, че това го радва. Но той не отговори. Чух момичето отвън да се кикоти, защото от време на време ние невинно се присмивахме, нали разбирате, на неговите прищевки. Погледнах го в лицето, очите му бяха затворени и сякаш някой бе притиснал носа му от двете страни. Но той все така се усмихваше. Странно, като си помисля — лежеше мъртъв, съвсем мъртъв, този съвършен неудачник, а на лицето му грееше усмивката на успеха.

Такъв бе краят на моя вуйчо. Можете да си представите как се постаряхме с майка ми да му уредим прилично погребение. После естествено настъпи треската по завещанието. Отначало започнахме като почтени и уважавани хора, ала преди да мине денят, разпаряхме

столове, разбивахме бюра, чукахме по стените. Всеки момент очаквахме да пристигнат другите. Попитахме икономката и тя потвърди, че действително била свидетелка на завещание — било написано на половин лист обикновена хартия от бележник, много кратко, каза тя — и само преди месец. Другият свидетел беше градинарят и той повтори дума по дума същото. Но да пукна, ако успяхме да открием това или каквото и да е друго завещание. Думите, които майка ми изрече по негов адрес, сигурно са го обърнали в гроба. Накрая някакъв адвокат от Райгит измъкна едно, правено преди години по време на някаква малка свада между майка ми и него. Проклет да съм, ако това не беше единственото завещание и според него той оставяше всичко, до последното си пени, на оня хлапак, който крещеше: „Махнете го!“, син на втория му братовчед, който през целия си живот не бе изтраял да поседи при него един-единствен следобед.

Човекът със стъкленото око спря.

— Мислех, че вие казахте... — започнах аз.

— Половин минута — каза човекът със стъкленото око. — Аз също трябваше да изчакам края на тази история до една паметна сутрин и сто на сто съм бил много по-интересна гледка от вас сега. Само почакайте малко. Изпълниха завещанието и другото момче наследи парите, ала още щом навърши двайсет и една, започна да ги пилее. Ама как ги пилееше само! Играеше комар, пиеше, редовно го пишеха по вестниците за едно или друго. Казвам ви — повдига ми се, като си помисля какъв живот е живял. Пропиля и последното пени още преди да навърши трийсет, и за последен път чух за него... аха! Преди три години.

Естествено за мен настъпиха тежки времена, защото, както сам виждате, единственият занаят, от който разбирах, бе измъкване на наследство. Всичките ми планове чакаха да започнат, така да се каже, след смъртта на стареца. Оттогава съм виждал и хубаво, и лошо. В момента съм в период на депресия. Да си кажа честно, нужна ми е помощ. Та ровех се аз из стаята да търся нещо, което поне малко да задоволи насъщните ми нужди, и при вида на всички тези томове — никой не би ги купил дори масло да си увие — направо се вбесявах. Бях му обещал да не се разделям с тях и нямаше нищо по-лесно от това да изпълня обещанието си. Замахнах с крак към тях и те се

разлетяха из стаята. Една от книгите подскочи при удара и се завъртя във въздуха. От нея изхвъркна — какво мислите?

Да, завещанието. Беше го оставил, завряно в този негов последен том.

Той скръсти ръце на масата и погледна тъжно със здравето си око към празната халба. Поклати бавно глава и незлобиво каза:

— Никога не бях отварял тази книга, не бях разрязал една страница! — После вдигна поглед с горчив смях, търсейки съчувствие. — Представяте ли си? Там го скрил. Не на друго място, а там!

Захвана разсеяно да търси с пръст някоя убита муха.

— Такива са си писателите — каза той и ме погледна. — Това не беше някакъв трик. Беше го измислил напълно справедливо. Той наистина е мислил, че като си ида у дома, ще прочета проклетата му книга от край до край. Ето какъв е животът, нали? — Окото му се спря отново на халбата. — Ето как нещастните човешки същества не могат да се разбират помежду си.

Красноречивата жажда в окото му бе повече от ясна. Той прие със зле прикрито учудване. Каза, използвайки обичайната формула на приличие, че не би отказал нова бира.

[1] Уест Енд — елитен квартал в Лондон. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.